

цінності дедуктивно виводяться моральна заповідь – «Не вкради». Або, якщо особистість, будучи фактом морального життя, зараховується до цінностей, тоді з цієї цінності дедуктивно виводиться моральна норма – «Люби ближнього, як себе самого».

Як бачимо, сполучною ланкою між фактами та нормами виступають цінності. Факти обумовлюють існування цінностей та у такій спосіб позначаються на нормах.

1. Г'юм Д. Трактат про людську природу: спроба запровадження експериментального методу міркувань про об'єкти моралі / Д. Г'юм. – К.: Весвіт, 2003. – 552 с.
2. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги / К. Поппер. – К.: Основи, 1994. – Т. I. – 444 с.
3. Ріккерт Г. Філософія життя / Г. Ріккерт. – К.: Ника-Центр, 1998. – 512 с.

*Ігор Голя
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*

АВТОНОМІЯ ІСТОРИЧНОГО ПІЗНАННЯ В АКсіОЛОГІЇ Г. РІККЕРТА

Реакцією на натуралізм, атеїзм у науці та суспільстві кінця ХІХ ст. стало формування могутнього ідейного руху під єдиним гаслом «Назад до Канта», що отримав в подальшому назву неокантіанства.

Яскравим представником баденської школи неокантіанства, що виникла у 80-ті рр. ХІХ ст. є Генріх Ріккерт (1863–1936), видатний німецький філософ, історик, культуролог. Теоретичні інтереси Генріха Ріккерта знайшли своє втілення в галузі гносеології, аксіології культури та методології наукового, перш за все, гуманітарного пізнання. Результативно вони були зафіксовані у таких його роботах як «Межі природничо-наукового утворення поняття», «Філософія історії», «Науки про природу і науки про культуру», «Предмет пізнання», «Два шляхи теорії пізнання», «Цінність і дійсність».

Фундаментальною проблемою для Генріха Ріккерта є проблема автономії історичного пізнання. Ним було взято за основу вільдербандівське роздлення наук про природу та наук про культуру, в основі розмежування яких лежить не орієнтація на об'єкт, а метод.

Розуміння наук про природу вибудовується за допомогою генералізуючого (природничо-наукового) методу. Науки про природу, абстра-

гуючись від суб'єкта, займаються пошуками загальних закономірностей. Науки про культуру користуються індивідуалізуючим (історичним) методом, скерованим на одиничне та особливе, унікальне та неповторне, що є виявленням людського духу. Метод наук про історію та культуру, на думку Генріха Ріккерта, дозволяє подолати однобічність як об'єктивізму, так і суб'єктивізму. Ці методи є протилежними, хоча як і природознавство, так і історія може виявляти зацікавленість як до одиничного, особливого, так і до загального. Ці методи протилежні логічно, оскільки відображають різні інтереси: інтерес до загального та інтерес до одиничного [2].

«Одна й та ж реальність постає як природа, доки ми осмислюємо її під знаком загального, або як історія, коли ми беремо її у відношенні до одиничного», – писав він у своїй праці «Межі природничо-наукового утворення поняття» (1896–1902) [1, с. 7]. Далеко не всі проблеми однаково цікавлять історика, це означає, що історик як носій інтересу повинен здійснити свій вибір. Який критерій вибору?

Критерій, на думку Генріха Ріккерта, полягає у співвідношенні індивідуальних фактів до цінності. Саме відношення до цінності утворює основу для концептуальної обробки історії. Тим, що позбавлене цінності, історик схильний нехтувати. Це не означає, що історик зобов'язаний виявляти про ціннісні переваги з приводу досліджуваного матеріалу. Це означає, що реконструювати події йому вдається лише в тій мірі, в якій події володіють цінністю. «Поняття історичної індивідуальності утворюється цінностями і фактами, властивими цивілізації, до якої вони належать. Отже, історичний процес є безперервним відношенням до цінностей» [4, с. 11]. Іншими словами, підставою історичного пізнання має бути відношення до цінностей, метафізичних за своєю суттю.

Цінності (те, що має значення, потрібне, важливе для людей) присутні насправді як блага (у об'єкті) і як оцінка (у суб'єкті). Вони існують, вони мають значення. Сфера цінностей, таким чином, трансцендентна. Цінність – це «сенса, що лежить над всяким буттям». Зв'язок цінностей із дійсністю здійснюється за допомогою сенсу, який належить об'єктам сферам. Отже, цінності додають сенс акту оцінки, що формує блага. Сукупність усіх благ утворює сферу культури (Kultur). Саме вона є об'єктом історичного пізнання, а цінності, з якими це пізнання співвідноситься є культурними цінностями (Kulturwerte), – тобто тим, що людина реалізує в історії. Культура, таким чином, є частиною дійсності, сполучної із цінностями. Виходячи з першорядної значущості цінностей в історії, такий підхід у філософії може бути визначений як аксіологічний.

Саме поняття «цінностей» дає можливість виокремити соціокультурні процеси від явищ природи. Поняття культури для Генріха

Ріккерта цілковито визначає предмет і метод історичної науки. Культура – це певна цілісність, в якій історичне пізнання відокремлює суттєве від несуттєвого. Генріх Ріккерт вважає, що тільки філософія історії є справжньою наукою, оскільки лише вона має справу з дійсністю [3]. Він вважає, що в історичній науці предмет пізнання і метод пізнання найадекватніше відповідають один одному.

Трактуючи спочатку цінності в дусі неокритицизму як апріорні принципи людської діяльності, з часом Генріх Ріккерт почав надавати їм абсолютного сенсу, виділяючи цінності в особливу метафізичну, трансцендентну реальність. Зрозуміло, що при цьому він став в опозицію до будь-якої форми історизму, вбачаючи в останньому релятивізм та нігілізм.

Своїм зверненням до цінностей як до нормативної ідеї та метафізичного абсолюту Генріх Ріккерт значною мірою вплинув на Вільгельма Віндельбанда, який писав: «історія як наука, тобто як наука про культуру, неможлива, якщо немає цінностей загальної значущості, що формують підставу для вибору та синтезу фактів»

Розрізнення номотетичних та ідеографічних наук, виявлення ціннісного виміру фактів, як і інші ідеї, були сприйняті та розвинуті Максом Вебером, та складають і донині вагому частину методології соціально-історичних наук та історіографії.

1. Ріккерт Г. Границы естественнонаучного образования понятий: Логич. введ. в ист. науки / Вступ. ст. Б.В. Маркова. – СПб.: Наука, 1997. – 532 с.
2. Ріккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. – М.: Республика, 1998. – 128 с.
3. Ріккерт Г. Философия жизни. – К.: Ника-Центр. – 1998. – 512 с.
4. Ріккерт Г. Ценности жизни и культурные ценности // ЭОН. Альманах старой и новой культуры. – 1994. – Вып. 1. – С. 3-14.

Михайло Марчук
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПОТЕНЦІАЛ ЕВОЛЮЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ В ЕТИЦІ

У філософії науки, в епістемології, культурології та інших дисциплінах еволюційна концепція стає дедалі популярнішою. Йдеться не тільки про переосмислення старих уявлень, які набули особливої значущості в середині XIX століття, а й про створення цілком нових, оригінальних наук – когнітивної теорії біологічної еволюції, еволюційної епістемології, еволюційної етики, еволюційного гуманізму тощо.